

Poprava Saddáma Husajna - „sociologický“ rozbor události

Nejprve považuji za nutné upřesnit, že se nechci (a ani jakožto možná budoucí ekonom a laický sociolog nemůžu) pouštět do rozboru samotné popravy a vlivů, které k ní vedly, či snad dokonce její legitimacy - pouze poznamenám, že z politického hlediska je poprava diktátora únosnější než doživotní vězení, protože nabízí vytvořit pomyslný předěl staré a nové doby). Spíše mě zajímá následná reakce médií a společnosti (tedy nakolik je možné hodnotit reakci společnosti).

Pominu-li často citovanou větu – údajně poslední slova popraveného diktátora, která svědčí o naší určité neznalosti islámu jakožto náboženství¹, tak mě zaujala reakce na video natočené během popravy. Většina zpráv video odsuzovala, s lehce pejorativním komentářem, že se rozšířilo díky internetu. Naopak, osobně bych viděl jeho existenci velice pozitivně. Reakce například televizních stanic lze vysvětlit mnoha způsoby – jedním ze zcela zřejmých důvodů bude pocit ohrožení internetem, jakožto zcela svobodným médiem, které ohrožuje samou podstatu současné žurnalistiky (protože evidentně není pro amatéra náročné napsat článek² na úrovni průměrného novináře – abych se přiklonil k názorům jednoho důchodce z Vysočiny).

Důležitějším důvodem, proč video vyvolalo tak výraznou reakci, bude jeho aktuálnost. Trvá někdy dny, i roky, než se objeví důležitý dokument neoficiální cestou – zde se surový záznam rozšířil prakticky okamžitě, v (pravděpodobně) nezměněné a nesestříhané podobě. Společnost není z nějakého důvodu ochotna (a schopna) přijmout realitu, a sice že kdesi v daleké zemi (ze které ale máme ropu – tedy, my máme ropu z Ruska, tam sice nezuří občanská válka, ale v některých regionech asi nebude situace růžová) se dějí podobné věci. Z nějakého důvodu je pro někoho přijatelnější, pokud by se pouze dočetl „Irácký diktátor byl popraven“ než aby viděl skutečný konec lidského života (byť člověka, jehož provinění nikdo nezpochybňuje).

Dokonce se objevuje i prohlášení vedoucí osobnosti mocnosti, která roznítla boje v Iráku – prezidenta Bushe, které zní, parafrázuji, „Popravu jsem nedokoukal“. Zcela absurdně se stává normou ignorovat skutečnost, hrát si na pomyslného pštrosa s hlavou v písku. Podle teorie mnoha lidí, se kterými jsem diskutoval, bylo špatné, že popravu natáčeli – čili podle jejich mínění by se nestala, pokud by o ní nevěděli. Prý je příliš brutální ukazovat takovéto věci – jenže schovávání problém nevyřeší.

Často se argumentují tím, že děti nepochopí, co se děje a bude ovlivněn jejich vývoj. Vyrojily se články a zprávičky o mrtvých při hře na Saddáma – fiktivní popravu, která se

1 Oficiální formule – vyznání víry (šaháda), ve fonetickém přepisu „Lá illáhu ilá `lláh, Muhammadu `r-rasúlu `lláh“, nabízí 2 možné překlady. Buď stylisticky zaobalený a z hlediska našeho kulturního zázemí i snad (?) správného významu „Není boha kromě Alláha a Mohamed je jeho prorokem“, které vyjadřuje původní myšlenku srozumitelně, nebo varianta téměř doslovného překladu „Není boha kromě Boha a Mohamed je prorokem Božím (posel Boží)“ (respektuje arabský význam slova Alláh). V médiích jsem však zaznamenal jak zvláštní „Není boha kromě Alláha a Mohamed je jeho prorok“, tak i překlady, které by, vzhledem k drobným významovým rozdílům, mohly útočit na základní pilíře islámu víc než proslulé karikatury. Viz formulace typu „Není božstva...“ (idnes.cz), naznačující až určitou formu polyteismu.

2 Viz například server diggit.com, nebo na lepší úrovni slashdot.org

stala skutečnou. Za vše může video, ale podle mého soukromého názoru spíše společnost zakrývá vlastní problém – všichni víme, že některé věci jsou špatné, přesto nejsme ochotní podstoupit nejmenší námahu, abychom jim zamezili. Zároveň ale nejde vysvětlit dítěti, které nemá dostatek taktu a zeptá se přímo, proč poprava proběhla v tak „neoficiálních“ podmínkách a proč musela (?) proběhnout. Odpovédím se vyhneme cenzurou.

Ještě se vrátím k Bushovi a jeho výroku. Z hlediska sociologie (abych konečně našel cestu k oboru, kvůli kterému tento text píšu) je dobré se i zamyslet nad motivací většiny evropských (a amerických) státníků. Přes padesát let nebyl v „západním“ světě popraven (alespoň kam sahá moje paměť, nepátral jsem v historii důkladně) žádný politický vůdce. Z Norimberského tribunálu vzešlo minimum rozsudků smrti a většina diktátorů spokojeně dožila. Z naší historie sice známe excesy ala proces se Slánským, ale ani v extrémním Sovětském svazu se s jeho blízcím koncem nepopravovali skutečně vlivní „politici“.

Skoro bychom mohli říci, že být vrcholným politikem – vůdcem nějaké země je velice bezpečné povolání a maximálně hrozí několik let divadelních soudních představení na konci života („Kauza Milošević“). A najednou v zemi, která je (nebo by měla být) pod kontrolou největší mocnosti světa popraví diktátora. Proběhla jednoznačná „vlna strachu“ - ztráty pocitu nezranitelnosti. Důsledky na sebe nedají čekat, a budou zcela logické – začne se ozývat volání po omezení násilí v televizi, počítačových hrách,... Univerzální volební heslo, společnost bude souhlasit a „politici“ si budou myslet, že průměrný občan ztratí inspiraci, když nebude vidět 2x za rok Rambo 22. Jenže pud k „extremismu“, radikálnímu řešení „oko za oko“ je v každém z nás, a jen velice pomalu se ho v dětství učíme krotit.

Nechci přehánět, ale pokud by se u oné nyní proslulé popravy objevil kdokoliv z takzvaného civilizovaného světa, jen by fascinovaně přihlížel – smrt je pro každého člověka určitým způsobem fascinující. Normálně smrt už nevidáme, příbuzné odklízíme do nemocnic (a někteří sahají až k eutanazii, jakési maximální formě hygieny – jedna injekce místo několikaměsíčních návštěv umírajícího), ale poprava nabízí „úžasnou“ podívanou. Nahoře je člověk, kdysi mocný, mající i nyní určitou auru, a buch, dole visí tělo, prakticky nic, trocha kostí, trocha masa.

Možná i proto chceme podobné věci vidět, přestože při jejich sledování máme podivný pocit v žaludku (a pochopitelně pocit provádění čehosi zakázaného – ten už moc často nemáme, protože dnes je „možné“ prakticky cokoliv). Podobné popravy připomínají, že jsme smrtelní, že zestárneme a z vrcholu spadneme dolů, a pád nemusí nastat (z pohledu třeba studenta) za dlouhou dobu, takřka nekonečnou, ale během několika málo vteřin, a nezabrání mu vůbec nic z výtobytků naší společnosti, smrt je všude stejná.

Osobně bych tedy, jak jsem již asi psal, chápal video (nebo podobná videa) jako velice přínosné – pokud ovšem následuje s příslušným komentářem a vysvětlením situace. Je jednoznačně přínosné, pokud vrozená a všem asi daná potřeba vidět smrt a cizí „neštěstí“ (ať už se projevuje čtením Blesku nebo intelektuálněji oddychnutím, když někdo u zkoušky dopadne hůř, mezi tím není rozdíl) „ukojí“ pouhým sledováním, protože časem by mohlo dojít k situaci, kdy by nám podobný podnět tak chyběl, že bychom ho mohli chtít zrealizovat naživo.

Mimochodem, nevím jak u ostatních, ale u mě to bylo poprvé, co jsem viděl video popravy člověka a zhlédnutí ve mně ještě podpořilo argumenty proti trestu smrti, jakožto velice nehumánnímu způsobu trestu – ne kvůli argumentům o možnosti justiční chyby, ale kvůli pocitům, které vyvolává. Interakce jednoho člověka s druhým je založena téměř výhradně na pocitech, které ve druhém vzbudíme, pokud v člověku vzbudíme pocit

strachu, boje o život prvoplánové snahy přežít (viz snaha popravovaných v plynové komoře v USA zadržet dech po několik minut) se dostáváme na úroveň trestaného, vzbuzujeme v něm stejný pocit, jako vzbuzoval u svojí oběti. Pokud však jakožto vyspělá společnost budeme používat spíše neformální instituce, v našem případě zatím že upřít člověku právo na svobodné rozhodování o místě pobytu a pohybu je nejvyšší trest (fyzicky není doživotní trest odsouzení, postihuje psychiku), tak i zároveň předcházíme nutnosti tresty typu oběšení vůbec mít. Možná, že pokud by se v Iráku konal soud se Saddámem Husajnem až za několik let, byl by trestající společnost zcela dostatečný trest odnětí svobody, tedy možnosti podílet se na rozvoji vlastní země, realizovat se. Tím bychom ale byli zase my ochuzeni o ukázkou dokonalé svobody internetu a institucionální vyspělosti především Evropy.